

Maailman terveimmät lapset

Astri Andresen, Ólöf Gardarsdóttir, Monika Janfelt, Cecilia Lindgren, Pirjo Markkola & Ingrid Söderlind (toim.): Barnen och välfärdspolitiken. Nordiska barndomar 1900–2000. Dialogos Förlag 2011. 459 s. ISBN 978-91-7504-234-3.

Barnen och välfärdspolitiken on tuhti, 450-sivuinen lukupaketti 1900-luvun pohjoismaisista lapsuuksista ja lapsuuskäsityksistä. Kirjoittajat ovat historian, sosiaal historian ja yhteiskuntatieteiden tutkijoita Suomesta, Ruotsista, Norjasta ja Islannista, ja heidän asiantuntemuksensa käy hyvin ilmi jo teoksen kirjallisuusluettelosta. Kyseessä ei ole kuitenkaan artikkelikokoelma vaan monografia, tekijöidensä yhteisen tieteellisen pohdiskelun tulos ja sellaisena sekä kunnianhimoinen että verrat harvinainen julkaisemisen muoto.

Lapsuus ei ole historian tutkimusaiheena enää marginaalinen, vaan päinvastoin siitä on tullut intensiivisen poikkitieteellisen kiinnostuksen kohde. Viimeisen vuoden sisällä pelkästään Euroopassa on järjestetty lukuisia lapsuutta käsitteleviä konferensseja, joissa on ollut myös historiatieteen näkökulmaa edustavia sessioita. Esimerkiksi huhtikuussa 2014 järjestetyn Euroopan sosiaal historian konferenssin (ESSHC 2014) yksi pääteemoista oli kasvatusta ja lapsuus. Kun lapsuutta käsiteltiin myös lukuisissa muissa sessioissa, konferenssissa esitettiin varovaisestikin arvioiden kolmisenkymmentä paperia, joiden fokuksessa oli lapsi tai lapsuus. Monitieteisellä lapsuuden tutkimuksella on myös pysyvä jansija useissa yliopistoissa.

Kirjassa esitellään yhteispohjoismaisen tutkimusprojektin tuloksia, joten sen keskeinen kehikko ovat Pohjoismaat. Niitä käsitellään yhtäältä kulttuurisesti, yhteiskunnallisesti ja poliittisesti yhtenäisenä alueena, mutta toisaalta nostetaan esiin mielenkiintoisia ja yllättäviäkin eroja maiden välillä. Lapsuutta hahmotetaan siihen kohdistuneen julkisen keskustelun ja viranomais toimien kautta. Käsitteily jakautuu lukuihin aihepiireittäin ja niiden sisällä aikakausittain. Omat lukunsa saavat sellaiset ilmiöt kuin hyvinvointivaltio, väestökehitys ja perhepolitiikka, sosiaalinen lastenhuoltotyö, koulutus ja terveys sekä sota- ja pakolaislapsuus. Osa tutkimustuloksista vahvistaa entisiä oletuksia, osa ravistelee niitä, ja miltei poikkeuksetta 2000-luvulle ulottuva tarkastelu kommentoi ansiokkaasti myös nyky-yhteiskunnan tilaa.

Kirjan runsaudensarvesta poimin muutamia mielestäni mielenkiintoisia havaintoja, joista ensimmäinen liittyy kirjan toimijoihin eli pohjoismaihin. Tutkijat muistuttavat, etteivät pohjoismaat ole suhteessaan lapsuuteen toistensa kaltaisia sattumalta tai ”luonnostaan” vaan suunnitellusti ja aktiivisen yhteistyön tuloksena. Yhteistä linjaa on rakennettu muun muassa lastenhuoltokongresseissa (1920–1970). Niiden tuloksena on syntynyt käsitys ”pohjoismaisesta lapsesta ja lapsuudesta”, joka on olemassa nimenomaan hyvinvointivaltion viitekehityksessä. Hyvinvointivaltio osoitetaan lukuisin esimerkein hyvän lapsuuden takeeksi.

Yhteisestä näkemyksestä ei kuitenkaan ole väistämättä ollut seurausena samanlaisia käytännön ratkaisuja. Maiden välisten, ehkä vähäisiltä näyttävien erojen pohdiskelu johtaa mielenkiintoisiin johtopäätöksiin. Esimerkiksi tapa järjestää lasten päivähoito on jakanut pohjoismaat kotihoitoa suosiviin (Norja, Islanti ja Suomi) ja julkista päivähoitoa kannattaviin

maihin (Ruotsi ja Tanska). Toinen esimerkki liittyy avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen oikeuksiin, jotka on Norjassa priorisoitu oletetun elättäjän oikeuksia tärkeämmiksi ja suojattu lainsäädännöllä jo vuonna 1915. Samaan aikaan Suomessa ja Ruotsissa au-lapselle ei haluttu myöntää vastaavia oikeuksia esimerkiksi isän nimeen ja perintöön. Erilaisia käytäntöjä on julkisessa keskustelussa perusteltu muun muassa kasvatuksellisilla ja sosiaalisilla syillä, mutta taloudelliset tekijät ovat useimmiten olleet ratkaisevampia kuin on ääneen lausuttu.

Sota- ja pakolaislapsuutta käsittelevä luku osoittaa, kuinka lujasti lapsuus ja ulkopolitiikka ovat liittyneet toisiinsa 1900-luvulla. Sotien ja aseellisten konfliktien vaikutus lapsien elämään pelkäästään Euroopassa on ollut hätkähdyttävä. Tutkijat tarkastelevat lasten asemaa käyttäen esimerkkinä tilanteita, joissa lapset on lähetetty turvaan. Kyseessä on siis toimenpide, jonka lähtökohtaisesti ajatellaan liittyvän ”lapsen parhaaseen”.

Pakolaislasten vastaanottaminen oli ulkopolitiittinen teko, tuen osoitus lähtömaalle tai jollekin sen poliittisista toimijoista (wieniläislapsset, demokraattisen Espanjan pakolaislapset, suomalaiset sotalapset). Lähtömaan ja vastaanottavan maan poliittisilla suhteilla oli selkeä vaikutus siihen, miten turvaan lähetettyjä lapsia kohdeltiin. Poliittikan lisäksi uskonto ja etninen alkuperä vaikuttivat lapsen asemaan enemmän kuin heidän statuksensa lapsina tai sodan uhreina.

Mennyt vuosisata osoitti, että sodan jaloissa lapsen asema on toisarvoinen. Muuan kirjan monista ajankohtaisista huomioista on, että mikä tahansa yhteiskunnallinen kriisi uhkaa nopeasti sysätä lapsen tarpeet marginaaliin. Suomessa on hälyttäviä merkkejä siitä, kuinka lapsen etu tukahtuu lastensuojelun silmien alla, kun talouskasvu laahaa.

Kolmas, ajankohtainen teema on stabiliteetti, lapsen elämän pilarien pysyvyys ja vakaus, jonka katsotaan olleen suurimmillaan toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä. Tuolloin syntyivät lapset, jotka kasvoivat biologisten vanhempiensa kanssa jäämättä orvoksi ja menettämättä sisaruksiaan kuolemalle. Vuosisadan lopulla tämä stabiliteetti mureni niiden lasten elämässä, joista vanhempien eron myötä tuli vuoroviikko-asujia ja uusperheen jäseniä. Sadan vuoden perspektiivi tarjoaa mainion tilaisuuden erilaisten perheiden ja pysyvyyden vaikutusten tarkasteluun.

Tätä kirja-arvioita kirjoittaessani olen aprikoinut kaikkein eniten julkaisukielen valintaa. Kirja on paitsi perusteellinen historiallinen tutkimus myös relevantti puheenvuoro ajankohtaisessa keskustelussa lapsuudesta, hyvinvointiyhteiskunnan rapautumisesta ja sen seurauksista. Onko teos tarkoitettu käsikirjaksi pohjoismaiseen käyttöön, johon tarkoitukseen se onkin varsin käyttökelpoinen, vahvistamaan jo entuudestaan vilkasta pohjoismaista yhteistyötä? Siinä tapauksessa toivon, että suomalaisten lainsäätäjien pakkoruotsi on niin hyvässä kunnossa, että he kykenevät poimimaan kirjan monista hyvistä havainnoista osiittain tämän hetken poliittisten päätösten perusteluiksi.

Pohjoismainen lapsuus ansaita tulla tutkituksi jo siitäkin syystä, että Unicefin mukaan maailman terveimmät lapset elävät Pohjoismaissa. Olisiko tämä tieto kannattanut jakaa julkaisemalla kirja englanniksi?

MARIANNE JUNILA

U